

Bence Erika

Hogyan írd át magad ellenszenvenessé?

Szilasi László: *Luther kutyái*

Az elbeszélő a könyv 223. oldalán reflektál *A harmadik híd* című 2014-es regényére, de a figyelmes olvasó már a 184. oldalon kezdődő 9.2-es alfejezet első mondatában felismeri a korábbi regény kerettörténetének helyszínére vonatkozó utalást: „*A harmincéves gimnáziumi érettségi találkozókat a nagy, városi nyomda alatt, egy jó hírű belvárosi étteremben tartottuk.*” A harminckilenc oldallal odébb szinte szó szerint ismétlődő mondat már konkretizál, a szerző adott művére vonatkozik. Hasonló a kapcsolat a 117. oldalon található, s a címadó metaforát feloldó reflexió és harmincnégy oldallal későbbi ismétlődése között. Az agyműtétje utáni felépülési folyamatot ábrázoló énelbeszélő első olvasmánya volt ugyanis Luther Márton *Asztali beszélgetésekje*: „*Luther elsöprő erővel fordítja ki sarkaiból Európa hitét, az pedig külön örömet okozott, hogy a kutyájának az volt a neve, hogy Tölpel, magyarul nagyjából: Tökfej. (Amikor Tölpel a tekintetét a feléje nyújtott húsdarabra szegezve hosszan és kitaratóan várakozott, Luther így sóhajtott fel: Bárcsak úgy tudnék én imádkozni, ahogy ez a kutya figyeli a húst!)*” A 155. oldalon megjelenő jegyzet a Luther-idézet személyessé tétele; a többes szám magyarázata: „*Érzékeltém, hogy Isten ott van velem, hogy a kegyelem belengi a szegező újklinika idegsebészeti osztályának nyomorult folyosóit, szobáit, iszonyatos mellékhelyiségeit. Ott volt, könnyű lett volna megszólítani, aposztrofálhattam volna azonnal, akár a papok, felavatott a betegségem: Istenem. [...]* Túl voltunk a nyelven, vagy innen. Tekintetemet, mint Luther kutyája, a húsdarabra szegeztem. Adja már nekem. Figyeltem a húst. Hosszan és kitaratóan várakoztam. Adja már. Bárcsak, bárcsak, bárcsak.”

„Hekaté kutyái”-val folytathatnánk az asszociációs sort. A vajdasági olvasónak Vasagyi Mária *Pokolkerék* (2009) című regénye juthat eszébe, amelynek főhőse, Lothar és társai a sisakvirágból (*Aconitum*) nyert tudatmódosító szer hatására vizionálják Hekaté istennő alvilági birodalmát. De ugyanígy *A kastély kutyái* (2002), Kontra Ferenc művének a halál motívumát középpontba helyező jelentésáradása is eszünkbe juthat.

A két regénynek, mármint *A harmadik híd*nak és a *Luther kutyáinak*, műfaji értelemben nem sok köze van egymáshoz, hacsak nem az a mindkettő esetében fennálló besorolhatatlan köztes és többszörös műfajiság jegye. Az előbbi városregénynek, hajléktalantörténetnek indul, majd – bravúros formai megoldások, „csavarok” után – „rájövünk”, hogy egy keretes bűnügyi regényt olvastunk. De a *Luther kutyáiról* sem mondhatni, hogy ilyen értelemben egyöntetűek volnának karakterjegyei. Maga az énelbeszélő is ezzel a dilemmával indít. „*Tapasztalataim anyaga ennyiben bizonyosan meghatározza annak a szövegnek a műfaját, amit most írok. Naplónak nem tekinthetem, csak emlékekre hagyatkozhatom, az enyéimre meg a másokéira, és azokra a néhol gyönyörű, néhol rémületes folytonossági hiányokra, amiket a felejtés hoz létre. A fantázia néhol belakja ezeket.*” (7) Ugyanakkor az alcímbe – *Oligodendroglioma*

WHO Grade II: regény – egyértelműen ott van a műfaji argumentum. Regény. Egyszerre többféle regény, amelyek rétegei helyenként tipográfiailag is elkülönülnek. A kritika itt-ott könnyen döntötte el: napló nem lehet, az elbeszélő is mondja, hiszen nem egy idő- vagy másféle rendet, bejegyzéses linearitást követő szöveg; szerzője rekonstruálja és nem feljegyzi az eseményeket. Tehát: konfesszió, ami lehet regénytípus és a regényben megjelenő hitbéli kérdésekhez, vallási tartalmakhoz is adekvát forma.

A *harmadik híd* egyes fejezeteiben sem mindig teljesen egyértelmű, hogy ki beszél a szövegben. Az érettségi találkozóra érkező, egyes szám első személyű megszólaló elbeszélő Sugár Dénes, akit Nosztávszky Feri Deninek szólít, s aki a hajléktalantörténetet elbeszélő Nosztát hallgatja a regény központi fejezeteiben. Tehát a fő elbeszélészál mesélője vélhetően Nosztávszky. Az érettségi találkozóról hazatérő, a kerettörténetet röviden lezáró fejezetben ismét Sugár Dénes szólal meg. Azonban előtte, pontosabban, miután Noszta elhallgat, a szegedi hajléktalantörténet és a keret közé egy bűnügyi regényepizód ékelődik, amely megoldja, ugyanakkor visszamenőleg átértelmezi a Nosztávszky-történetet is. Konkrét utalás nem vonatkozik rá, az olvasónak azonban az az érzése, hogy a bűnügyi regény Damon Strahl fedőnevű felügyelője és Sugár Dénes azonos személy, tehát ez a harmadik, mindenek fölött álló elbeszélő is ő maga.

A „ki beszél?” bizonytalansága a *Luther kutyái* fejezeteiben az elsődleges vagy fő elbeszélő által említett emlékezetkihagyások természetéből következik. A munkahelyén, előadás közben rosszul lett, sztrókot, epilepsziás rohamokat átélt, majd agydaganattal műtött férfi bizonyos történeteket csak a szemtanúk (két munkatárs, a volt feleség és a barátnő) elbeszéléséből ismer, illetve rekonstruál, tehát e narratívák esetében négy különböző szemszög érvényesül (*Az Iskola a határon* mindenkinek eszébe jut. Az elbeszélőnek is.). Bonyolítja az elbeszélést, hogy a hiátusokat egyrészt olvasmányélményekkel (Márai Sándor, Karinthy Frigyes, Esterházy Péter, Luther Márton, Goethe, Hermann Melville és mások műveinek részleteivel, illetve konzekvenciáival), álmokképek, víziók leírásával tölti ki, másrészt a múlt magánéleti és családi eseményeinek kifejtésével, ábrázolásával. Az elsődlegesen kórház- és orvosregényt (a mesélő is szövegvonzatként említi a *Varázshegyvet!*) az agydaganattal küzdő és a véghelyzethől felépülő intellektuál ember számvetésének, „gyónásának” fejezetei (laza kronológiai rendet érvényesítő feljegyzései) tagolják, miközben az alfejezetekben egy kurzívval szedett, ezáltal elkülönített, de a fő történethez tartalmilag és logikailag is erősen kapcsolódó családregény vonala bontakozik ki előttünk: benne holokauszt-történetekkel, Drezda második világháborús bombázásának leírásával és Sarajevó-epizóddal. Az aktuális jelenben megragadott történeteket folyamatosan a múlta kérdés eljárása tagolja: a mélyen személyes így válik egyetemessé, egyetlen család története mindannyiunk 20. századi történelmére és traumáira mutató irányvonallá.

„...eddig legszemélyesebb történetét meséli el az író” – írja Darvasi László a fülszövegben. A dolgok vele történtek meg. Valószínűleg, nagyrészt, az elmondottak szerint. Az olvasó és a kritikáiró is „felismeri” az elbeszélő személyében Szilasi Lászlót. Csakhogy – mondhatjuk erre – mégis regény: az elbeszélő szándéka szerint sem napló, se nem a szó klasszikus értelmében elgondolt konfesszió. Ráadásul igencsak bonyolult szerveződéssel alkotás; különböző narratívák együtt, jelentős vendégkövetkezők és intertextuális vonatok beépülésével. Mégsem „egy az egyben valóság”, s talán mégis van némi, hajszálnyi távolság a történeteket elmondó narrátor(ok), illetve a főhős (az alteregó) és Szilasi személye között. Főleg, ha figyelembe vesszük, hogy Hayden White-ék óta még a diszciplináris értelemben vett történetírásról, sőt, más dokumentatív jellegű műfajokról is úgy gondoljuk, hogy a nyelv fiktív természete miatt semmiképp sem kerülhetik el a fikció csapdáját vagy csodáját. Ahogy vesszük. És annál is inkább, mivel ebbe a történetbe időnként „beleszól” a Svédországba utazó Karinthy, a *Hasnyálmirigynapló*t író Esterházy. S noha a prózáiró nem

hivatkozik rá, az „agyafúrt költő”, Orbán Ottó ironikus hangja is megképződik előttünk olvasás közben.

Talán a régi, 19. századi magyar irodalmi szövegeket vizsgáló és kultiváló író regénye kapcsán nem stílustalan, modoros azt mondani: „Uraim, le a kalapokkal!” A *Luther kutyáival* jelentős, nagyívű, értékes regény jelent meg a 21. századi magyar irodalomban. Ezt a vonatkozó idézettel is hangsúlyozni szerettem volna. Hogy magam is így gondolom. Amúgy, s nem tudom, hogy ebben van-e szerepe neki identitásunknak, számomra – és ezért szeretem hangsúlyozni, hogy van távolság a szerző és elbeszélője között e regényben is – *A harmadik híd* nagyvonalú Sugár Déneséhez, karakán Damon Straljához képest kissé ellenszenvesse írta át magát: enyhén szexista, a betegség természetéből következő, de korábban is fennálló egocentrikus valóságérzékeléssel, világlátással.

(Következő megjegyzésemnek viszont semmi köze az irodalomhoz és értékéhez sem. Nem a valóság-hű ábrázolás számonkérése – amit egyébként korábbi, a fikcióról alkotott véleményem is alátámaszt. Csak azért említem, mert egy sztereotípiáról van szó. A regény *Bizonyos argumentumok* című alfejezetének egyik részletében újvidéki történekekről ír, s az epizódot poénnal zárja az elbeszélő. Ebben a „*kirendelt kényszerközönség leghátsó soraiban unatkozó, magyarul nem beszélő, kiskosztümös, óriás mellű, szerb bombázók*”-ról (28) esik szó. Nem is egészen értem, csak feltételezem, hogy az az előítélet húzódik mögötte, miszerint a határon túli magyar tanszakok hallgatói nem is tudnak magyarul. Ez esetben: hogy szerbek. Honnan és hogyan lehet kirendelni magyarul nem tudó, kiskosztümös, óriás mellű, szerb bombázókat egy magyarul elhangzó, régi magyar irodalomról szóló előadásra?)

(*Magvető, 2018*)